

TREVOR NOAH

NĂSCUT ÎN AFARA LEGII

**AMINTIRI DINTR-O COPILĂRIE
SUD-AFRICANĂ**

Traducere din limba engleză și note de
SILVIA NĂSTASIE

ORION

Colecție coordonată de Laura CÂLȚEA
Redactor: Filip STANDAVID
Lectori: Georgiana PARASCHIV, Oana IONAȘCU
Tehnoredactori: Magda BITAY, Antonela IVAN
Coperta: Alin-Adnan VASILE
Prepress: Magda BITAY

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NOAH, TREVOR

Născut în afara legii : amintiri dintr-o copilărie sud-africană / Trevor Noah ; trad. din
lb. engleză: Silvia Năstasie. - București : Nemira Publishing House, 2022
ISBN 978-606-43-1344-7

I. Năstasie, Silvia (trad.)

821.111

BORN A CRIME: Stories from a South African Childhood
Copyright © 2016 by Trevor Noah

© Nemira, 2022

ORION este un imprint al Grupului editorial **NEMIRA**

Tiparul executat de tipografia ART GROUP PUBLISHING

Orice reproducere, totală sau parțială,
a acestei lucrări și închirierea acestei cărți
fără acordul scris al editorului sunt strict interzise
și se pedepsesc conform Legii dreptului de autor.

ISBN 978-606-43-1344-7

*Mamei mele. Primul meu fan.
Îți mulțumesc că m-ai făcut bărbat.*

LEGEA PRIVIND ULTRAJUL CONTRA BUNELOR MORAVURI, 1927

PRIN CARE SE INTERZIC relațiile trupești
între europeni și indigeni,
precum și alte fapte conexe

ADOPTATĂ de Excelența Sa Regina, de Senat și de
Adunarea Națională a Africii de Sud și prin care s-au
hotărât următoarele:

I. Orice bărbat european care întreține relații
trupești ilicite cu o femeie indigenă și orice bărbat
indigen care întreține relații trupești ilicite cu o femeie
europeană... vor fi găsiți vinovați de comiterea unei
infracțiuni și sunt pasibili de pedeapsa cu închisoarea de
până la cinci ani.

2. Orice femeie indigenă care îi permite oricărui
bărbat european să întrețină relații trupești ilicite cu ea
și orice femeie europeană care îi permite oricărui bărbat
indigen să întrețină relații trupești ilicite cu ea vor fi
găsite vinovate de comiterea unei infracțiuni și pasibile
de pedeapsa cu închisoare de până la patru ani...

PARTEA ÎNTÂI

Apartheidul¹ a avut extraordinara putere de a-i convinge pe cei care erau majoritatea covârșitoare să se întoarcă unii împotriva altora. *Apart hate*², asta a fost. Îi despartii pe oameni în grupuri și-i faci să se urască unii pe alții ca tu să-i poți conduce pe toți.

Pe-atunci, negrii sud-africani erau mai numeroși decât albi sud-africani în proporție de aproape cinci la unu, însă, cu toate acestea, noi eram împărțiți în triburi diferite, cu limbi diferite:

¹ Apartheid (în limba afrikaans, „izolare“ sau „separare“) a fost un sistem instituționalizat de discriminare economică, politică, educațională și socială, pe criterii rasiale, creat în Africa de Sud pentru a impune prin forță supremația minorității reprezentate de persoanele albe asupra majorității reprezentate de persoanele negre și de culoare. Din 1948, măsurile radicale de segregare, începute în perioada administrațiilor coloniale neerlandeze și britanice, au devenit politică oficială de stat. Populația Africii de Sud a fost împărțită în categorii: bantu (toți sud-africanii negri), persoanele de culoare (cei din familii interrasiale) și albi. În cadrul apartheidului au fost instituite legi privind reglementarea zonelor în care era permis să trăiască și să lucreze fiecare rasă, și în care oamenii, în funcție de culoarea pielii, puteau să mănânce sau să se plimbe. În urma protestelor și a presiunii internaționale, în perioada 1990-1991 au fost abrogate majoritatea legilor care instituționalizau discriminarea, iar în 1994 Nelson Mandela a devenit primul președinte de culoare al țării.

² Joc de cuvinte intraductibil în limba română (*apart* – „separat“, „despărțit“, *hate* – „ură“). Alăturarea celor două cuvinte are, în limba engleză, sonorități asemănătoare cuvântului *apartheid*.

zulu, xhosa, tswana, sotho, venda, ndebele, tsonga, pedi și altele. Cu mult înainte să fi existat apartheidul, aceste facțiuni tribale s-au ciocnit și s-au războit unele cu altele. Apoi, stăpânirea albă s-a folosit de acea tensiune pentru a diviza și a cuceri. Toți non-albii au fost sistematic clasificați în diferite grupuri și sub-grupuri. Apoi, acestor grupuri le-au fost acordate într-o măsură diferită drepturi și privilegii, pentru a le menține în conflict.

Poate că cea mai intensă dintre aceste scindări a fost cea dintre cele două grupuri dominante din Africa de Sud, zulu și xhosa. Bărbatul zulu e cunoscut ca războinic. Este mândru. Se pune pe treabă și trece la luptă. Când i-au invadat armatele coloniale, zulușii au pornit la luptă împotriva unor bărbați înarmați neavând nimic altceva în afară de sulițe și scuturi. Zulușii au fost măcelăriți cu miile, dar n-au încetat nicio clipă să lupte. Xhosa, pe de altă parte, se mândresc cu faptul că sunt gânditorii. Mama mea e xhosa, Nelson Mandela a fost xhosa. Și cei din tribul xhosa au purtat un război îndelungat împotriva omului alb, dar, după ce au înțeles că era inutil să lupti contra unui inamic mai bine înarmat, multe căpetenii xhosa au adoptat o tactică mai abilă. „Albiiăștia sunt aici fie că ne convine, fie că nu“, au spus ei. „Hai să vedem care dintre instrumentele lor ne-ar putea fi de folos. În loc să respingem limba engleză, hai să învățăm engleza. O să înțelegem ce spune omul alb și o să-l putem forța să negocieze cu noi.“

Zulușii au declarat război omului alb. Xhosa au jucat șah cu omul alb. Multă vreme, niciunul nu a avut cine știe ce succes și fiecare l-a învinovățit pe celălalt pentru o problemă pe care niciunul nu o crease. Resentimentele mocneau. Decenii întregi, acele sentimente au fost ținute sub control de un dușman comun. Apoi apartheidul s-a prăbușit, Mandela a fost eliberat și Africa de Sud neagră a pornit la război cu ea însăși.

FUGI!

Uneori, în filmele mari de la Hollywood sunt scene dintr-alea de urmăriti nebunești, în care cineva sare sau e aruncat dintr-o mașină în mișcare. Persoana respectivă se lovește de pământ și se rostogolește un pic. Apoi se oprește, se ridică și se scutură de praf, de parcă n-ar fi fost mare lucru. De fiecare dată când văd asta, îmi spun: „Ce tâmpenie! Doare mult mai rău când ești aruncat dintr-o mașină.“

Aveam nouă ani când m-a aruncat mama dintr-o mașină în mișcare. S-a întâmplat într-o duminică. Știu că era duminică pentru că ne întorceam acasă de la biserică, iar fiecare duminică din copilăria mea însemna să mergi la biserică. Nu am lipsit *niciodată* de la slujbă. Mama mea era – și încă este – o femeie profund religioasă. Foarte creștină. Asemenea popoarelor indigene din întreaga lume și negrii sud-africani au adoptat religia colonizatorilor. Prin „adoptat“ vreau să spun că ne-a fost impusă. Omul alb a fost destul de categoric cu băștinașii. „Trebuie să te rogi lui Isus“, a spus el. „Isus te va salva.“ La care băștinașii au răspuns: „Păi, chiar avem nevoie să ne salveze cineva – să ne salveze *de tine*, dar asta e o altă discuție. Hai să facem o încercare cu Isus ăsta!“

Toată familia mea e religioasă, dar, în vreme ce mama mergea cu Echipa Isus până la capăt, bunica mea își echilibra credința creștină cu credințele tradiționale xhosa în care crescuse, comunicând cu spiritele strămoșilor noștri. Pentru multă vreme nu am înțeles de ce atâția negri și-au abandonat credința lor indigenă pentru creștinism. Dar cu cât am mers mai mult la biserică și cu cât am stat mai mult în acele strane, cu atât am învățat mai multe despre cum funcționează creștinismul: dacă ești nativ american și te rogi lupilor, ești un sălbatic. Dacă ești african și te rogi strămoșilor tăi, ești un primitiv. Dar când oamenii albi se roagă unui tip care transformă apa în vin, ei bine, asta e doar ceva de bun-simț.

Copilăria mea implica mersul la biserică sau o anumită formă de practică bisericească cel puțin patru seri pe săptămână. Marți seara era întâlnirea de rugăciune. Miercuri seara era studiul Bibliei. Joi seara era Biserica pentru Tineret. Vinerea și sâmbăta aveam liber. (Timp de păcătuit!) Apoi, duminica mergeam la biserică. La trei biserici, ca să fiu mai exact. Mergeam la trei biserici pentru că mama spunea că de la fiecare obțineva altceva. Prima biserică îi aducea laude triumfătoare Domnului. A doua biserică oferea o analiză în profunzime a Scripturii, ceea ce mama mea adora. A treia biserică oferea pasiune și catharsis; era un loc în care simțeai cu adevărat prezența Sfântului Duh în tine. Absolut întâmplător, când tot băteam drumul între aceste biserici, am observat că fiecare avea alcătuirea sa rasială distinctă: biserica triumfătoare era biserică mixtă. Biserica analitică era biserică albă. Iar biserica pasionată, cathartică, era biserica neagră.

Biserica mixtă era Rhema Bible Church. Rhema era una dintre acele uriașe, supermoderne megabiserici din suburbii. Pastorul, Ray McCauley, era un fost culturist cu un zâmbet imens și cu personalitatea unei majorete. Pastorul Ray participase la concursul Mr. Univers din 1974. A obținut locul al treilea.

Câștigătorul din acel an a fost Arnold Schwarzenegger. Săptămână de săptămână, Ray era pe scenă, străduindu-se din greu să-l facă pe Isus să pară *cool*. Scaunele erau așezate ca într-o arenă, iar o trupă rock improviza pe cele mai noi cântece pop creștine. Toată lumea cânta și, dacă nu știai cuvintele nu era nicio problemă, pentru că erau toate afișate sus pe Jumbotron¹, special pentru tine. În esență, era karaoke creștin. M-am distrat întotdeauna de minune la biserica mixtă.

Biserica albă era Rosebank Union, din Sandton, o zonă foarte albă și foarte înstărită din Johannesburg. *Adoram* biserica albă, pentru că nu trebuia neapărat să merg la slujba principală. Mama mergea, iar eu mă duceam la activitățile pentru tineri, de la școala de duminică. La școala de duminică puteam să citim povești mișto. Noe și potopul era, evident, una dintre favoritele mele; aveam o miză personală în asta.² Dar iubeam și poveștile despre Moise, care a despărțit apele Mării Roșii, despre David, care l-a căsăpuit pe Goliat, despre Isus, care i-a biciuit pe cămătarii din templu.

Am crescut într-o casă cu foarte puțină expunere la cultura populară. Boyz II Men nu aveau ce căuta în casa mamei mele. Cântece despre un tip care dansează lasciv toată noaptea cu o fată? Nu, nu, nu. Asta era interzis. Îi auzeam pe ceilalți copii de la școală cântând „End of the Road“ și habar n-aveam despre ce era vorba. Auzisem de acești Boyz II Men, dar nu prea știam cine erau. Singura muzică pe care o știam eu era cea de la biserică: cântece înălțătoare, slăvindu-l pe Isus. La fel se întâmpla și cu filmele. Mama nu voia ca mintea mea să fie spurcată de filme cu sex și violență. Așa că Biblia era filmul meu de acțiune. Samson

¹ Ecran mare de afișaj, de tipul celor folosite la concerte sau la meciurile de pe stadion.

² În limba engleză, traducerea numelui lui Noe este Noah, numele de familie al autorului.

era supereroul meu. Pentru mine era un He-Man¹. Un tip care omoară în bătaie o mie de oameni cu falca unui măgar? Destul de tare. În cele din urmă, ajungi la Pavel, care le scrie scrisori efesenilor, iar intriga se cam pierde, dar Vechiul Testament și Evangheliile? V-aș putea cita orice din paginile alea, pe capitole și versete. Săptămânal erau jocuri și concursuri biblice la biserica albă și îi rupeam pe toți.

După asta venea biserica neagră. Era mereu câte o slujbă la o biserică neagră de pe undeva, iar noi le încercam pe toate. În *township*², asta însemna în mod obișnuit o biserică într-un cort. De obicei, mergeam la biserica bunicii, o congregație metodistă de modă veche, de vreo cinci sute de mămăițe africane, în bluze alb-albastre, ținându-și strâns Bibliile și îndurând răbdătoare soarele fierbinte african. Biserica neagră era dură, n-o să vă mint. Fără aer condiționat. Fără versuri ale cântecelor pe Jumbotron. Și slujba nu se mai termina, dura cel puțin trei-patru ore, chestie care mă nedumerea, pentru că la biserica albă totul ținea cam o oră – ai intrat și-ai ieșit, mulțumim pentru vizită. Dar la biserica neagră mi se părea că stăteam o veșnicie, încercând să-mi dau seama de ce trecea timpul atât de greu. „Oare timpul chiar poate sta în loc? Dacă da, de ce stă în loc la biserica neagră și nu la biserica albă?“, mă gândeam. Am ajuns la concluzia că negrii aveau nevoie să petreacă mai mult timp cu Isus, pentru că noi sufeream mai mult. „Sunt aici ca să-mi fac plinul de binecuvântări pentru

¹ Supererou din franciza de benzi desenate, animații și filme *Masters of the Universe*.

² Termen specific Africii de Sud, desemnând unitățile teritoriale subdezvoltate, segregate rasial, din apropierea orașelor, unde locuiau persoanele non-albe care făceau naveta în oraș, zilnic. Soweto, locul unde era situată biserica neagră și a cărui denumire vine de la South-West-Township, era cea mai mare așezare de acel fel, aflată în sud-vestul Johannesburgului.

toată săptămâna“, obișnuia să zică mama. Cu cât petreceam mai mult timp la biserică, credea ea, cu atât mai multe binecuvântări strângeam, ca pe un fel de card de fidelitate de la Starbucks.

Biserica neagră oferea o consolare. Dacă rezistam trei-patru ore, puteam să-l văd pe pastor cum scoate dracii din oameni. Oamenii posedați de diavol începeau să alerge în sus și-n jos printre rândurile de scaune, ca niște nebuni, urlând în dodii. Plasatorii îi placau, cum făceau paznicii de club, și-i puneau la pământ pentru pastor. Pastorul le înșfăca apoi capetele și îi zgâlțâia violent înainte și-napoi, țipând: „Alung acest duh în numele lui *Isus!*“ Unii dintre pastori erau mai violenți decât alții, dar ceea ce aveau cu toții în comun era faptul că nu se opreau până când nu pleca dracul, iar enoriașul se blegea și se prăbușea pe scenă. Omul trebuia să cadă. Pentru că dacă nu cădea însemna că demonul era puternic și că pastorul trebuia să-l ia și mai tare. Puteai să fii tu și fundaș în NFL¹. Nu conta. Pastorul te punea *la pământ*. Doamne-Dumnezeule, cât era de distractiv!

Karaoke creștin, povești supertari de acțiune și tămăduitori religioși violenți – frate, iubeam biserica! Chestia pe care n-o iubeam era chinul prin care trebuia să trecem ca să ajungem la biserică. Era un calvar epopeic. Locuiam în Eden Park, o micuță suburbie chiar la ieșirea din Johannesburg. Ne lua o oră să ajungem la biserică albă, alte patruzeci și cinci de minute să ajungem la biserică mixtă și încă patruzeci și cinci de minute să conducem până în Soweto, la biserică neagră. Apoi, de parcă n-ar fi fost destul de rău, în unele duminici ne întorceam la biserică albă pentru o slujbă specială de seară. Când ajungeam în sfârșit seara acasă, mă prăbușeam în pat.

Acea duminică, duminica în care am fost aruncat dintr-o mașină în mișcare, a început ca oricare altă duminică. Mama m-a

¹ National Football League – „Liga Națională de Fotbal American“.

trezit și mi-a făcut terci de ovăz la micul-dejun. Am făcut baie în timp ce ea îl îmbrăca pe frățiorul meu, Andrew, care avea nouă luni. Apoi am ieșit pe alee, dar când eram cu centurile puse și gata de plecare, mașina n-a vrut să pornească. Mama avea o rablă de broscuță Volkswagen, de-un portocaliu-aprins, pe care o luase pe mai nimic. Motivul pentru care o luase pe mai nimic era că se strica mereu. Până în ziua de azi urăsc mașinile la mâna a doua. Aproape toate lucrurile care au mers rău în viața mea se leagă de o mașină la mâna a doua. Din cauza mașinilor la mâna a doua am încasat o pedeapsă pentru că am întârziat la școală. Din cauza mașinilor la mâna a doua am rămas să facem autostopul pe marginea șoselei. O mașină la mâna a doua a fost și motivul pentru care mama s-a căsătorit. Dacă n-ar fi fost Volkswagenul care nu mergea, nu l-am fi căutat niciodată pe mecanicul care a devenit soțul, care a devenit tatăl vitreg, care a devenit bărbatul care ne-a chinuit ani întregi și care i-a tras mamei un glonț în ceafă – prefer mașina nouă, cu garanție, de fiecare dată.

Oricât de mult aș fi iubit biserica, ideea unui calvar de nouă ore de la biserica mixtă la biserica albă, apoi la biserica neagră, întorcându-ne iar la biserica albă, era prea mult. Era destul de rău și cu mașina, dar cu transportul în comun am fi făcut de două ori mai mult și ar fi fost de două ori mai dificil. Când Volkswagenul a refuzat să pornească, mă gândeam în sinea mea: „Te rog, spune că stăm acasă. Te rog, spune că rămânem, pur și simplu, acasă.“ După care m-am uitat și-am văzut expresia hotărâtă a mamei mele, maxilarul încleștat, și am știut că mă aștepta o zi lungă.

– Haide! a spus. O să luăm microbuzul.

Mama e la fel de încăpățânată pe cât e de religioasă. Odată ce a luat o hotărâre, aia e. Jur că obstacole care ar face în mod normal pe altcineva să își schimbe planurile, cum ar fi o mașină care se strică, pe ea o făceau doar mai pornită să-i dea înainte.

– E lucrătura diavolului, a spus ea despre mașina oprită. Diavolul nu vrea să mergem la biserică. De-asta trebuie să luăm microbuzul.

De fiecare dată când mă confruntam cu îndărătnicia bazată pe credință a mamei mele încercam, pe cât de respectuos posibil, să contracarez cu un punct de vedere opus.

– Sau, am zis eu, Domnul știe că azi *nu ar trebui* să mergem la biserică și de aceea s-a asigurat că mașina n-o să pornească, pentru ca noi să rămânem acasă ca o familie și să ne luăm o zi de odihnă, pentru că Domnul însuși s-a odihnit.

– A, astea sunt vorbele diavolului, Trevor.

– Nu, pentru că Isus e stăpânul și, dacă Isus e stăpânul, iar noi ne rugăm lui Isus, el ar face ca mașina să pornească, dar n-a făcut-o, prin urmare...

– Nu, Trevor! Uneori Isus pune piedici în calea ta, ca să vadă dacă le depășești. Cum a fost cu Iov. Asta ar putea fi o încercare.

– A! Da, mamă. Dar dacă încercarea este să vadă dacă suntem dispuși să acceptăm ce s-a întâmplat și să rămânem acasă să-l slăvim pe Isus pentru înțelepciunea sa?

– Nu. Așa vorbește diavolul. Acum du-te și schimbă-ți hainele.

– Mamă, dar...

– Trevor! *Sun'ghela!*

Sun'ghela este o expresie cu multe sensuri. Înseamnă „nu mă contrazice“, „nu mă subestima“ și „hai, pune-mă la încercare“. Este o poruncă și o amenințare în același timp. Este un lucru pe care părinții xhosa li-l spun frecvent copiilor lor. De fiecare dată când o auzeam, știam că asta însemna că discuția a luat sfârșit și că, dacă mai spuneam vreun cuvânt, mă aștepta o papară – adică ceea ce numim noi o bătaie la fund.

Pe-atunci mergeam la o școală catolică privată numită Maryvale College. Eram campionul zilei de întreceri sportive de la Maryvale în fiecare an, iar mama câștiga trofeul mamelor în

fiecare an. De ce? Pentru că mă alerga mereu ca să mă bată, iar eu alergam mereu ca să nu iau bătaie. Nimeni nu fugea ca mine și ca mama. Nu era genul de mamă „Vino aici, să vezi ce pățești“. Ți-o livra fără comision. Era bună și la aruncări. Orice era pe lângă ea zbura drept spre tine. Dacă era un obiect casabil, trebuia să-l prind și să-l pun jos. Dacă se spărgea, era tot vina mea, iar bătaia ar fi fost cu atât mai cruntă. Dacă arunca spre mine cu o vază trebuia s-o prind, s-o pun jos și dup-aia să fug. Într-o fracțiune de secundă, trebuia să mă gândesc: „E valoroasă? Da. Se poate sparge? Da. Prinde-o, las-o jos, acum taie-o!“

Eu și mama aveam o relație de tip Tom și Jerry. Ea era responsabilă cu disciplina strictă; eu eram neastâmpărat ca naiba. Mă trimitea la cumpărături și nu mă întorceam direct acasă pentru că foloseam restul de la lapte și pâine pentru jocuri mecanice la aparatele din magazin. Adoram jocurile video. Eram maestru la *Street Fighter*. Puteam să rezist o veșnicie fără să-ncip un joc nou. Băgam o fisă, timpul zbura și, până să-mi dau seama, în spatele meu apărea o femeie cu o curea. Era o cursă. Fugeam pe ușă și pe străzile pline de praf din Eden Park, cățărându-mă pe ziduri, strecurându-mă prin curți. Era ceva obișnuit în cartierul nostru. Știa toată lumea: copilul ăla, Trevor, țâșnea ca din pușcă și mama lui era imediat pe urmele lui. Putea să prindă viteză maximă pe tocuri înalte, dar, dacă voia cu adevărat să mă prindă, avea ea o schemă anume în care își scotea pantofii fără să piardă deloc din viteză. Avea o mișcare ciudată din glezne, tocurile zburau în aer și nu rămânea cu niciun pas în urmă. Atunci știam: „OK, acum e pe modul turbo.“

Când eram mic mă prindea mereu, dar după ce am crescut am devenit mai rapid și, când n-o mai ajuta viteza, își folosea mintea. Dacă era cât pe ce să scap, striga: „Oprîți-! Hoțul!“ Îi făcea asta propriului copil. În Africa de Sud nimeni nu se bagă în treburile altcuiva, decât dacă e vorba de dreptatea străzii, și-atunci toată